

Jens Frimann Hansen. *Albert Dams forfatterskab — med en bibliografi*. Silkeborg: Silkeborg Biblioteks Forlag, 1995. 158 p. Ill. ISBN 87-88600-16-5. DKK 168,-.

Forfatteren Vagn Lundbye bemærker i nærværende bogs forord "Albert Dam er måske den betydeligste danske digter i det tyvende århundrede" (s. 10), mens Per Højholt er ophavsmanden til Dam-karakteristikken "den knortede stub i vores litteratur" (s. 76). Faktum er, at Albert Dam (1880-1972) var en forfatterpersonlighed af usædvanlig støbning, hvis levnedsløb og kunstneriske udvikling var enestående i nyere dansk litteraturhistorie. Det hænger ikke blot sammen med den omstændighed at Dams karriere strak sig over næsten 70 år — med usædvanlig store pauser mellem bøgerne — men har givetvis også at gøre med at han tilbragte det meste af sit liv i den litterære offentligheds periferi. Først efter at have rundet de 80 brød han omsider igennem med *Syv skilderier* (1962) og blev han den grå eminence i en flok yngre radikale forfattere omkring tidsskriftet *Vindrosen*. Ikke mindst takket være dette litterære miljø blev Dams værker nu antaget af de selvsamme forlag som tidligere havde afvist hans manuskripter gang på gang.

Jens Frimann Hansens bog består af to dele, en forfatterskabsbiografi og en række bibliografiske appendiks, dvs. en tidstavle, en bibliografi over Albert Dams forfatterskab (med ikke færre end 135 numre) og en omfattende bibliografi over litteraturen om Dam og forfatterskabet, der opregner et væld af anmeldelser, interviews, mm. Desuden rummer *Albert Dams forfatterskab* et antal fotografier.

I bogens første del, forfatterskabsbeskrivelsen, har Jens Frimann Hansen valgt en kronologisk fremstilling og lægger han meget velovervejet ud med at genoptrykke den første tekst som Dam fik offentliggjort, prosadigtet 'Rytteren' fra 1903. Denne korte tekst giver et godt indtryk af den unge Dams litterære univers. Stykkets vitalisme, forfatterens sans for detaljer og optagethed af bevægelsens fortryllende dynamik, er ikke uden slægtskab med den anden store jyske forfatter i samtiden, Johs. V. Jensen.

I Frimann Hansens fremstilling får Albert Dams jyske baggrund, og ikke mindst barndoms miljøet, med god grund megen opmærksomhed. Dam blev født i en lille landsby i nærheden af Skanderborg og barndommens almuekultur og naturoplevelser kom til at spille en overordentlig stor rolle i forfatterskabet. Albert Dams perspektiv er uløseligt knyttet til et lille

hjørne af virkeligheden, det er det begrænsede og ofte oversete nære hverdagsliv som tit er hans udgangspunkt. Hans rødder lå i den firlængede gård — som en af hans romaner kom til at hedde — og derfra tog han bestik af den store verden udenfor. Derudover var barndomsårenes naturoplevelser af stor betydning for Dams optagethed af naturens ustandselige forandring, dens kredsløb, der viser det samme i stadig skiftende formationer. Den nære forbindelse mellem liv og død, forfald og vækst, blev bærende temaer i forfatterskabet, både med hensyn til stofvalg, billedsprog og idémæssigt indhold. Dam var dog langt fra en forfatter der ubetinget lovpriste almuekulturen og landlivet, men til gengæld en usentimental og stilfærdig observatør.

Dam oplevede diskrepansen mellem gårdens overskuelige og beskyttede univers og verden udenfor på nært hold, da han år 1900 blev immatrikuleret ved Københavns Universitet for at læse historie. Overgangen til storbyen medførte en splittelse i hans sind, og livet igennem stod han med ét ben i almuekulturen og med det andet i det moderne industri- og storbysamfund. Frimann Hansen demonstrer at "Albert Dams force lå i *skildringen*, i konstateringen af forandringen i samfundet, i forandringens æstetik" (s. 24). Litteraturen var for Dam et fintmærkende seismografisk instrument, som han brugte til at iagttage og forstå tidens gang, kulturens og menneskehedens umærkelige evolution.

Efter de afbrudte studier i hovedstaden vendte Dam tilbage til Jylland. I mellemtiden havde han for alvor indledt sit forfatterskab med romandebuten *Mellem de to søer* (1906), en roman om et uopklaret mord der var blevet begået et par år forinden. Minderne om drabssagen var endnu friske og bogen tiltrak sig bl.a. derfor en del opmærksomhed i samtiden. Senere fik Dam stort besvær med at få sine næste bøger antaget og pga. den vedvarende penge nød overtog han i 1914 et konditori i Kjellerup, som han drev til 1937.

Ikke desto mindre blev han i mellemkrigsårene ved med at skrive og i 1934 fik Albert Dam endnu et gennembrud med den store roman *Så' kom det ny brødkorn*. Bogen, der ligesom debutbogen byggede på en uopklaret mordsag, er et mesterligt komponeret kunstværk med en indre spænding som formidles af en konsekvent gennemført symbolik. Frimann Hansen læsning, der indkredser gengældelsesmotivet og vandets nærmest mytiske betydning i romanens narration og betydningsstruktur, er præcis og overbevisende.

Kort tid efter måtte Dam opgive konditoriet og flytte til Silkeborg hvor han levede i yderst trange kår. Under besættelsen fik han blot udgivet et par små skrifter om tobaksdyrkning.

Til trods for de gode anmeldelser som både debutromanen og *Så' kom det ny brødkorn* fik, gik Dam dog efterhånden litteraturhistorisk i glemmebogen. Hen ad vejen mistede han helt forbindelsen med landets litterære centrum, og denne afsondring er en del af forklaringen for forfatterskabets ganske unikke udvikling og senere anerkendelse.

Som sagt var det først i tresserne, at Albert Dam omsider brød igennem med *Syv skilderier* (1962). Bogen indeholdt en række kortprosa stykker som han betegnede som 'skilderier'. Fortællingerne fandt genklang hos modernisterne omkring *Vindrosen* og Dam kunne lige nå at nyde lidt af den berømmelse som var blevet nægtet ham så længe, inden han i en alder af 92 år døde i 1972. Albert Dam var en stor og enestående kunstner, der trods al den modgang og mangel på anerkendelse som tilfaldt ham, konsekvent blev ved med at følge sit ubændige talent. Da Dam under krigen blev spurgt hvorfor hans forfatterskab var blevet så sporadisk, svarede han bl.a. at han ikke skrev "for at skrive, men for at forstå det, som efterhaanden griber mig" (s. 52). Det var ikke berømmelsen eller forfatterhonorarene han var interesseret i, men en indre trang, et ubetvingeligt behov for at "forstå" tilværelsen og at finde de passende litterære udtryk hertil, der drev ham frem.

Jens Frimann Hansens fremstilling byder en bred og afbalanceret indføring i Dams forfatterskab. For ham er forfatterskabets omdrejningspunkt novellen 'Tider går' fra 1918. Denne tekst er Frimann Hansens referencepunkt til at anskueliggøre udviklingen i forfatterskabet, både med hensyn til formen og indholdet. Blandt hans bedste læsninger er afsnittene om *Så' kom det ny brødkorn* (1934), *Dag så lang* (1954) og *Jomfruen og soldaten* (1951). Navnlig sidsnævnte vidner om Frimann Hansens fintmærkende forståelse for Dams store mesterskab. Han påviser hvordan Dam formår at oplade nære ting og tilsyneladende ligegyldige detaljer med en kunstnerisk og eksistentiel fylde. Derudover ligger årsagerne til Dams betydning for tressermodernisternes episke fornyelse, vel netop i *Jomfruen og soldaten*, idet han her for alvor opgav den kronologiske narration. Dette interessante aspekt, dvs. grundene til at Dam, så at sige blev 'adopteret' af modernismens foregangsmænd, får kun ringe opmærksomhed i Frimann Hansens bog. En af årsagerne til Dams mere eller

ufrivillige indlemmelse i modernisternes rækker har givetvis været den særlig mimetisk-billedlige karakter som kendetegner 'skilderierne'. Dams bemærkelsesværdige sans for at gøre det litterære udtryk nærmest visuelt nærværende, en 'rumlig' kvalitet, der går på tværs af litteraturens iboende tidsdimension, var jo netop en af de afgørende programpunkter på tresser-modernismens dagsorden.

Et andet, nogenlunde underbelyst aspekt i Jens Frimann Hansens bog, er den rolle som kvinden, eller det kvindelige princip, spiller i Dams kunst og tænkning. Mon Frimann Hansens fremstilling af Dams kontroversielle filosofiske *Vesteuropæers bekendelser* (1963) derfor er noget spinkelt? Disse essays, samt den tidlige essayistik — posthumt udgivet under titlen *Bort fra fængselstraffene* (1988) — får ikke den opmærksomhed som de efter min mening burde have fået i en forfatterskabsfremstilling af denne støbning.

Bortset fra en enkelt lille forseelse i en note (s. 43) og slutningens lidt redundante præg (jf. s. 77, 84, 85), er bogen velskrevet. Disse små skønhedsfejl er bagateller i betragtning af det pionerarbejde som Frimann Hansen har lavet, også på det bibliografiske område.

Efter Albert Dams død er interessen for forfatterskabet stilnet af, der findes kun et par artikler og en enkelt bog i anledning af hundredårsdagen for forfatterens fødsel.¹ Jens Frimann Hansens bog er et kærkomment bidrag til litteraturen om Albert Dam og vil forhåbentligt være med til at fremkalde nye studier i dette betydningsfulde forfatterskab. At interessen for Dam kan bruge en saltvandsindsprøjtning, fremgår på temmelig oprørende måde af en nylig udkommet litteraturantologi af Dansk-lærerforeningen, *Antologi 1943-1993* (1995). Redaktørerne Anne-Marie Mai og Carsten Dilling har selvfølgelig måttet begrænse sig, men at udelade Dam (og hvad med f.eks. Henrik Bjelke?), er dog lidt af en præstation! Heldigvis demonstrerer Jens Frimann Hansens hvor stor forsømmelsen er overfor et så betydeligt forfatterskab som Dams.

Frimann Hansens bog kendetegnes af en fin vægtning mellem forfatterskabet og dets indre udvikling på den ene side, og forfatterens private genvordigheder på den anden. Bogen indeholder en række spændende synspunkter angående Dams forfatterskab og vil sikkert vise sig at være

¹Vagn Lundbye og Poul Vad (red.), *Den lodrette beståen. En bog om Albert Dam og hans forfatterskab*, København: Gyldendal, 1980.

uomgængeligt for fremtidens Dam-forskning, ikke mindst takket være den fyldige og detaljerede bibliografi.

Henk van der Liet, Rijksuniversiteit Groningen